

Rapportage Opdrachtgever

Verhoging van de voederwaarde van beheersgras door ontsluiting

Maart 2005

ANIMAL SCIENCES GROUP
WAGENINGEN UR

Rapportage Opdrachtgever

Verhoging van de voederwaarde van beheersgras door ontsluiting

G.J. Kasper
M.A.W. Kommers

Maart 2005

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

Summary

1	Inleiding	1
2	Materiaal en methoden	2
2.1	Laboratoriumproeven	2
2.1.1	Proefopzet	2
2.1.2	Analyses	2
2.2	Veldproeven	2
2.2.1	Proefopzet	2
2.2.2	Analyses	3
3	Resultaten	4
3.1	Laboratoriumproeven	4
3.2	Veldproeven	6
4	Conclusies en aanbevelingen	10
	Literatuur	11
	Bijlagen	12
	Bijlage 1 Verklarende lijst	12
	Bijlage 2 Verklaring codes voederwaarde	13

1 Inleiding

Het onderzoek naar de verhoging van de voederwaarde van beheersgras door ontsluiting heeft twee redenen. Allereerst zal de oppervlakte beheersgras in Noord-Holland in de toekomst stijgen omdat er meer natuurgebieden worden ontwikkeld. Met het gereed komen van de provinciale Ecologische Hoofdstructuur in 2018 zal de oppervlakte natuurgebieden toenemen tot 11.481 hectare. Hiervan is 6.616 hectare gelegen in natuurgebieden en 4.865 hectare wordt door boeren beheerd in agrarisch natuurbeheer. De doelstelling van deze natuurterreinen is hoofdzakelijk veenweidelandschap met weidevogels, bloemrijke graslanden en rietkragen. In de tweede plaats worden veehouders vaak ingezet bij het beheer van natuurterreinen.

De belangstelling van boeren voor het pachten van beheerspercelen neemt echter af door de beperkte inpasbaarheid van het beheersgras op het melkveebedrijf als gevolg van de lage voederwaarde. Hierdoor wordt het beheersgras vaak gevoerd aan jongvee en droge koeien. Deze groep is echter te klein om het aanbod van beheersgras te verwerken. Beheersgras in het rantsoen van melkvee geeft door zijn lagere voederwaarde een te lage melkproductie of vereist een te hoge bijvoeding met energierijke producten zoals krachtvoer.

Het doel van dit project is daarom om mogelijkheden te onderzoeken waarmee de voederwaarde van beheersgras kan worden verhoogd. Hierdoor kunnen grotere groepen dieren, waaronder melkkoeien, dit beheersgras benutten zonder een te grote daling in (melk)productie.

Er bestaan mogelijkheden om door middel van chemische en biologische ontsluiting de voederwaarde van het beheersgras te verhogen. Ervaringen met chemisch ontsluiten van plantaardig materiaal zijn opgedaan met stro, hooi en beheershooi (Kasper, 2004).

Naar verwachting zullen veel melkveehouders van de ontsluitingstechniek gebruik kunnen gaan maken. Bij duurdere ontsluitingstechnieken lijkt het logisch dat meerdere veehouders gezamenlijk één techniek gebruiken bijvoorbeeld in samenwerkingsverbanden of door inzet via loonwerkers of andere intermediairs.

2 Materiaal en methoden

2.1 Laboratoriumproeven

2.1.1 Proefopzet

Beheersgras van ca. 40% droge stof (ds) van de oogst van 15 juni 2003 werd behandeld met ureum of natronloog bij drie concentraties en vergeleken met niet-behandeld beheersgras (tabel 1). Elke behandeling omvatte 3 herhalingen. Van het onbehandelde gras werden 3 monsters genomen en in plastic zakken gedaan (6 mei 2004). Het met natronloog behandelde beheersgras bleef één dag liggen en werd daarna in plastic zakken gedaan (7 mei 2004). Vervolgens werden de monsters in de diepvries bewaard en 10 mei 2004 geanalyseerd op voederwaarde. Onbehandeld en met ureum behandeld beheersgras werd op 6 mei 2004 voor een periode van ca. 5 weken ingekuuld in plastic silo's van 10,4 l, die lucht- en vocht dicht afgesloten konden worden. Op 10 juni werden de silo's geopend en het kuilgras op voederwaarde geanalyseerd.

Tabel 1 Niet-behandeld beheersgras (controle) en beheersgras behandeld met ureum of natronloog bij 3 concentraties. Het aantal zakken gras is weergegeven met +, het aantal gevulde silo's met x

Wel of niet behandeld en wel of niet ingekuuld beheersgras (ca. 40% ds)										
Silo's geopend op	Controle voor ureum-behandeling	Ureum 0,75 kg /30 kg prod.	Ureum 1,5 kg/ 30 kg prod.	Ureum 2,25 kg/ 30 kg prod.	Ureum 0,75 kg in oplossing /30 kg prod.	Ureum 1,5 kg in oplossing /30 kg prod.	NaOH 20 g/ 1,5 l water/kg prod.	NaOH 40 g/1,5 l water/kg prod.	NaOH 60 g/1,5 l water/kg prod.	Controle voor NaOH-behandeling
Dag 0										+
Dag 1							+++	+++	+++	+
Dag 30	X X X	X X X	X X X	X X X	X X X	X X X				
code	C1, C2, C3	u1.1, u1.2, u1.3	u2.1, u2.2, u2.3	u3.1, u3.2, u3.3	u4.1, u4.2, u4.3	u5.1, u5.2, u5.3	N20.1, N20.2, N20.3	N40.1, N40.2, N40.3	N60.1, N60.2, N60.3	Cdag0, Cdag1

2.1.2 Analyses

Analyse vond plaats met de nat-chemische methode. Voor het niet-behandelde en behandelde materiaal werden de volgende voederwaardeparameters geanalyseerd: droge stof (ds), ruw as (ras), N-kjeldahl (N-kj), ruwe celstof (rc), wateroplosbare suikers, Neutrogen Detergent Fiber (NDF), Acid Detergent Fiber (ADF), Acid detergent Lignin (ADL), NH₃-fractie (NH₃), vc-os. VC-OS (=in vitro verteerbaarheid) werd bepaald volgens de methode van Tilley en Terry (1963). Voerder Eenheid Melk (VEM), Voeder Eenheid Vleesvee Intensief (VEVI), Darm Verteerbaar Eiwit (DVE), Overige Eiwit Balans (OEB), Verteerbare Organische Stof (VOS), Fermenteerbare Organische Stof (FOS) werden berekend. Verder werden de gehalten aan fosfor (P), kalium (K), calcium (Ca), natrium (Na) en magnesium (Mg) bepaald.

2.2 Veldproeven

2.2.1 Proefopzet

Beheersgras werd op 14 juni 2004 gemaaid en op 16 juni ingekuuld. Toediening van enzymen vereist een vrij laag drogestofgehalte. Hierdoor werd het gras bestemd voor behandeling met enzymen al of niet in combinatie met inoculanten later gemaaid dan het met ureum behandelde gras. Het drogestofgehalte werd bepaald met de magnetron. De methode was: 1 minuut bij 700 W, vervolgens 2 min. bij 300 W en 2 min bij 200 W, wegen en bezien of het gewicht nog afneemt. Indien het gewicht niet meer afneemt, kan het drogestofgehalte van het gras worden bepaald: ds% = (droog gewicht/oorspronkelijke gewicht) * 100.

Het gras werd in grote balen (ca. 500 kg) ingekuuld en geseald. Indien het praktisch uitvoerbaar was, werd het inkuilen uitgevoerd bij twee drogestofniveaus: tussen 30-35% en tussen 40-50% ds met één controle en drie herhalingen per behandeling. Dit met het oog op de optimale werkbaarheid van de toevoegmiddelen.

- Bij 30-35% ds werden de toevoegmiddelen Clampzyme (Cl + Cl-dubbel), Clampzyme + Powerstart (ClPo) en Sil All 4x4 (Sil) toegediend. De concentraties Clampzyme waren 150 ml/t product (Cl) en 1800 ml/t product (Cl-dubbel), ClPo werd in één concentratie toegediend: 150 ml Cl/ton product+ 1700 ml mengsel Po/t product. Sil werd als granulaat gegeven en in een concentratie van 250 g/t product toegediend. Het mengsel Powerstart werd gevormd uit één deel Powerstart en 7 delen water. Omdat bij toediening van ClPo en Sil maar één controlebaal werd gemaakt zijn in totaal voor de drie toevoegmiddelen 11 balen geperst. Op 25 juni 2004 werd van de baal 'controle Clampzyme' ca. 6 kg gras genomen en ingekuuld met 1800 ml Cl/t product in twee zuurkoolvaten (Cl-dubbel-1 en Cl-dubbel-2).
- Bij 40-50% ds werd ureum (U) als toevoegmiddel toegediend. Ureum werd in drie concentraties als oplossing gegeven: 2,5 kg (U2,5), 5 kg (U5) en 7,5 kg (U7,5) ureum in oplossing per 100 kg kuilgras. Uitgegaan werd van baalgewichten van 500 kg, zodat dus resp. 12,5, 25 en 37,5 kg ureum per baal werd toegediend. Totaal zijn, inclusief de controlebalen, 12 balen gemaakt. Ook werd ureum in korrelvorm als behandeling toegepast (5 kg per 100 kg kuilgras) in twee herhalingen (U5-korrel). Inclusief de controlebaal omvat deze behandeling 3 balen.

Van het in te kuilen onbehandelde materiaal, dat qua kwaliteit correspondeerde met de toe te passen behandeling, werd juist vóór het persen één mengmonster genomen (kleine plukjes, minimaal ca. 500 g). Het betrof de monsters: controle voor de ureumbehandelingen U2,5, U5, U7,5 en U-korrel (met resp. de codes UC-2,5 UC-5, UC-7,5 en UC-korrel) en controle voor de behandelingen Cl, ClPo en Sil, met resp. de codes C-Cl, C-ClPo en C-Sil. De monsters werden in de diepvries bewaard en samen met de twee zuurkoolvaten (Cl-dubbel-1 en Cl-dubbel-2) op 1 juli verzonden naar het Alnn-laboratorium te Wergea om te worden geanalyseerd op voederwaarde.

Het behandelde en niet-behandelde beheersgras in grote balen werd op 13 augustus bemonsterd (met de boormethode: geboord dwars op de wikkeldrichting van de baal) en geanalyseerd op voederwaarde. De twee zuurkoolvaten (Cl-dubbel-1 en Cl-dubbel-2) werden op 13 augustus geopend om het ingekuilde voer te analyseren.

De balen werden één dag na het wikkelen (17 juni) en bij het uitkuilen (16 augustus) gewogen om het gewichtsverlies te kunnen bepalen.

2.2.2 Analyses

Analyse vond plaats met de nat-chemische methode. Voor het niet-behandelde en behandelde voorgedroogde gras, en het niet-behandelde en behandelde ingekuilde gras werden de volgende voederwaardeparameters geanalyseerd: droge stof (ds), ruw as (ras), N-kjeldahl (N-kj), ruwe celstof (rc), wateroplosbare suikers, Neutrogen Detergent Fiber (NDF), Acid Detergent Fiber (ADF), Acid detergent Lignin (ADL), NH₃-fractie (NH₃), vc-os. Vc-os (=in vitro verteerbaarheid) werd bepaald volgens de methode van Tilley en Terry (1963). Voerder Eenheid Melk (VEM), Voeder Eenheid Vleesvee Intensief (VEVI), Darm Verteerbaar Eiwit (DVE), Overige Eiwit Balans (OEB), Verteerbare Organische Stof (VOS), Fermenteerbare Organische Stof (FOS) werden berekend. Verder werden de gehalten aan fosfor (P), kalium (K), calcium (Ca), natrium (Na) en magnesium (Mg) bepaald.

3 Resultaten

3.1 Laboratoriumproeven

In tabel 2 zijn de voederwaardes vermeld van beheersgras behandeld met ureum. Tabel 3 geeft de mineralensamenstelling van dit gras weer.

Tabel 2 Voederwaarde* van beheersgras behandeld met ureum (granulaat en vloeibaar) in verschillende concentraties; voor uitleg monstercode zie tabel 1

Monstercode	DS**	RE	RC	RAS	NH ₃ -fractie	VC-OS	Suiker	NDF	ADF	ADL	VEM	DVE	OEB	FOS	VOS
C1	346	93	328	78	13	53.4	11	645	383	48	586	20	11	370	492
C2	345	97	324	79	12	53.2	< 10	644	379	48	583	21	14	368	490
C3	339	100	319	79	13	54.1	< 10	644	375	47	595	23	17	373	498
U1.1	404	203	310	74	7	56.0	< 10	623	367	44	660	46	97	392	519
U1.2	415	265	294	72	6	57.5	< 10	594	354	44	708	49	158	407	533
U1.3	414	268	300	71	5	58.0	< 10	599	359	45	716	50	157	413	538
U2.1	425	416	280	68	6	59.9	59	562	333	42	811	23	343	464	558
U2.2	415	310	301	70	7	58.4	12	598	353	44	741	46	213	421	543
U2.3	418	340	293	68	6	58.2	< 10	579	346	44	753	41	245	426	542
U3.1	430	395	298	68	5	59.5	13	585	349	42	795	32	308	453	554
U3.2	430	418	292	68	4	60.0	12	578	346	41	813	27	333	465	559
U3.3	428	463	279	66	6	58.2	11	561	333	44	811	2	413	468	543
U4.1	350	250	311	73	7	54.9	< 10	621	367	49	666	39	154	376	508
U4.2	351	234	316	76	6	55.3	< 10	624	376	45	664	41	133	380	511
U4.3	341	237	311	79	8	56.4	< 10	622	373	47	676	41	142	385	519
U5.1	352	379	299	70	6	58.6	< 10	593	353	42	776	23	304	437	545
U5.2	359	353	307	70	6	57.8	< 10	601	361	43	752	30	270	422	537
U5.3	353	390	296	69	6	58.7	< 10	579	351	44	782	20	319	441	546

*Droge stof uitgedrukt in g per kg product. VC-OS en NH₃-fractie in %. VEM uitgedrukt in -/per kg ds. Overige resultaten uitgedrukt in g per kg ds.

** Voor betekenis afkortingen voederwaarde, zie bijlage 2.

Tabel 3 Mineralensamenstelling (g/kg ds) van beheersgras behandeld met ureum (granulaat en vloeibaar) in verschillende concentraties; voor uitleg monstercode zie tabel 1

Monstercode	P	K	Ca	Na	Mg	Monstercode	P*	K	Ca	Na	Mg
C1	2.8	13.4	5.2	5.4	2.7	U3.1	2.5	11.4	4.4	4.9	2.4
C2	3.3	13.0	5.2	5.7	2.7	U3.2	2.7	11.5	4.5	4.9	2.3
C3	3.2	13.3	5.1	5.4	2.7	U3.3	2.7	11.1	4.3	4.9	2.2
U1.1	3.1	13.2	5.0	5.7	2.6	U4.1	2.8	11.9	4.6	4.9	2.4
U1.2	3.0	12.3	4.9	5.3	2.5	U4.2	3.1	12.4	4.8	5.1	2.5
U1.3	3.1	12.6	4.7	5.4	2.5	U4.3	2.9	13.7	5.1	5.1	2.5
U2.1	2.5	11.6	4.6	4.9	2.3	U5.1	2.7	11.7	4.7	4.9	2.4
U2.2	2.5	11.8	4.8	4.9	2.5	U5.2	2.5	12.0	4.6	5.0	2.4
U2.3	2.6	11.3	4.6	4.8	2.3	U5.3	2.5	11.3	4.5	4.7	2.3

*P = Fosfor, K = Kalium, Ca = Calcium, Na = Natrium, Mg = Magnesium

Beheersgras behandeld met ureum in granulaatvorm geeft tot 25% hogere drogestofgehaltenes (tabel 2). Bij de behandelingen met hogere concentraties ureum neemt het ruw-eiwitgehalte toe en het ruwe celstof- en ruw asgehalte af: bij de hoogste concentratie met resp. + 340%, -10,5 en -14,5%. De NH₃-fractie is hoog bij de controle-behandeling (13) en constant laag bij de andere behandelingen (gemiddeld 6). Een hoger drogestof- en ruw-eiwitgehalte is verklaarbaar in kuilen met een hoger ureumgehalte. Immers ureum bevat een hoog aandeel stikstof. Niet goed verklaarbaar is waarom de controle-behandeling een hogere NH₃-fractie heeft dan de behandelingen met ureum.

Het VC-OS-gehalte van beheersgras met de hoogste concentratie ureum (granulaat) neemt ten opzichte van het controlegras toe met bijna 10%. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door de toevoeging van ureum dat beter verteerbaar is dan beheersgras. De NDF, ADF en ADL-gehalten van beheersgras met de hoogste concentratie ureum (granulaat) nemen ten opzichte van het controlegras af met resp. 10,8, 9,6 en 11,1 %.

De NDF-, ADF- en ADL-gehalten vormen samen de moeilijk verteerbare fracties. Door toevoeging van ureum worden de gehalten van deze fracties lager, enerzijds doordat ureum een deel van de fracties afbreekt en anderzijds doordat het aandeel beter verteerbare fractie toeneemt. Het VEM-gehalte van gras met de hoogste concentratie ureum neemt ten opzichte van het controlegras met 37% toe. Hierbij moet opgemerkt worden dat in de berekeningswijze van de VEM-waarde het re-gehalte nogal zwaar meetelt. Indien geen rekening wordt gehouden met een hoger re-gehalte, neemt de VEM van het gras behandeld met de hoogste concentratie ureum met 14,2% toe ten opzichte van de controle. De hoge ruw- eiwitgehalten tot 450 g/kg ds wijzen op een niet-volledige omzetting van ureum in NH_3 .

De mineralengehalten nemen meer af in gras behandeld met een hogere concentratie ureum. Gras behandeld met de hoogste concentratie ureum (U3) geeft ten opzichte van de controlebehandeling voor P, K, Ca en Mg 14,5 tot 15% lagere en voor Na 11% lagere gehalten. De verhoging van het aandeel N in de drogestof is hier grotendeels voor verantwoordelijk.

In tabel 4 zijn de voederwaardes vermeld van beheersgras behandeld met ureum. Tabel 5 geeft de mineralensamenstelling van dit gras weer.

Tabel 4 Voederwaarde* van beheersgras behandeld met natronloog (NaOH) in verschillende concentraties; voor uitleg monstercode zie tabel 1

Monstercode	DS**	RE	RC	RAS	NH_3 -fractie	VC-OS	Suiker	NDF	ADF	ADL	VEM	DVE	OEB	FOS	VOS
Cdag0	405	90	329	76	10	54.9	42	642	378	43	607	24	0	396	507
Cdag1	196	88	329	74	8	54.8	37	652	381	44	607	13	7	374	507
N20.1	197	76	317	118	7	59.4	34	632	370	40	637	15	-6	396	524
N20.2	189	80	321	121	6	60.0	28	629	372	42	643	16	-4	399	528
N20.3	198	78	319	118	9	58.8	32	628	375	42	628	15	-2	387	518
N40.1	197	74	313	166	5	72.2	13	569	373	41	760	28	-21	477	602
N40.2	196	77	309	167	5	71.4	19	564	367	39	750	27	-18	469	595
N40.3	194	74	300	172	9	70.8	24	551	359	36	737	25	-15	455	586
N60.1	205	77	292	203	5	78.2	11	485	343	33	801	32	-22	498	623
N60.2	200	73	294	206	5	80.8	12	481	351	32	830	34	-28	516	641
N60.3	204	75	294	210	5	79.0	11	486	351	34	804	32	-24	499	624

*Droge stof uitgedrukt in g per kg product. VC-OS en NH_3 -fractie in %. VEM uitgedrukt in -/per kg ds. Overige resultaten uitgedrukt in g per kg ds.

** Voor betekenis afkortingen voederwaarde, zie bijlage 2.

Tabel 5 Mineralensamenstelling (g/kg ds) van beheersgras behandeld met natronloog (NaOH) in verschillende concentraties; voor uitleg monstercode zie tabel 1

Monstercode	P*	K	Ca	Na	Mg
Cdag0	2.8	12.6	4.9	6.1	2.6
Cdag1	2.5	10.2	4.5	6.5	2.3
N20.1	2.3	10.3	4.5	27.4	2.1
N20.2	2.2	10.2	4.4	28.7	2.2
N20.3	2.1	10.7	4.3	27.8	2.0
N40.1	2.3	9.7	4.2	47.9	2.2
N40.2	2.3	10.2	4.3	49.6	2.1
N40.3	2.2	10.2	4.2	49.9	2.1
N60.1	2.2	10.2	4.2	64.0	2.1
N60.2	2.2	9.8	4.0	66.6	2.1
N60.3	2.2	9.8	4.1	64.3	2.0

*P = Fosfor, K = Kalium, Ca = Calcium, Na = Natrium, Mg = Magnesium

Onbehandeld beheersgras geeft een VEM van ruim 600, ook indien water werd toegediend (tabel 4, Cdag0 en Cdag1). Behalve het ds-gehalte waren de andere voederwaardeparameters gelijk. Bij met natronloog behandeld beheersgras nemen het ruw-eiwit-, ruwe celstof- en suikergehalte met toenemende concentratie af. Het ruw-asgehalte neemt aanzienlijk toe, volledig veroorzaakt door toename van het Na-gehalte (tabel 5). Het VC-OSgehalte en VEM nemen aanzienlijk toe bij toenemende concentratie van NaOH. Bij de hoogste concentratie (N60) stijgen de V-OSgehalte en de VEM ten opzichte van de controle met resp. 44,6 en 33,7%. De NDF, ADF en ADL-gehalten (bij N60) nemen af met resp. 25,2, 8,4 en 24,1% ten opzichte van de controlebehandeling. De meest gebruikelijke concentratie van natronloog uit de literatuur is 40 g NaOH/kg product. Gras dat met deze concentratie behandeld is, geeft een 30% hogere VC-OS en een 23% hogere VEM ten opzichte van de controlebehandeling.

3.2 Veldproeven

De voederwaarde van onbehandeld voorgedroogd beheersgras juist vóór het inkuilen corresponderend met de toe te passen behandelingen is weergegeven in de tabellen 6 en 7.

Tabel 6 Voederwaarde* van voorgedroogd beheersgras corresponderend met de toe te passen behandelingen. Voor uitleg monstercode, zie bijlage 1

Monster-code	DS**	RE	RC	RAS	VC-OS	Suiker	NDF	ADF	ADL	VEM	DVE	OEB	FOS	VOS
UC-2,5	480	98	317	89	61,6	105	645	376	36	689	43	-21	478	561
UC-5	421	95	323	90	59,0	97	647	387	42	654	38	-19	455	537
UC-7,5	613	77	307	75	61,3	153	627	365	37	697	36	-36	492	567
UC-korrel	621	78	317	77	60,0	125	640	380	38	678	34	-33	479	554
C-CI	370	93	309	86	60,7	111	626	375	41	680	40	-23	474	555
C-CIPo	472	85	304	80	60,6	130	619	364	52	684	38	-29	480	558
C-Sil	469	89	306	82	61,5	112	640	371	38	695	40	-28	486	565

*Droge stof uitgedrukt in g per kg product. VC-OS en NH₃-fractie in %. VEM uitgedrukt in -/per kg ds. Overige resultaten uitgedrukt in g per kg ds.

** Voor betekenis afkortingen voederwaarde, zie bijlage 2.

Tabel 7 Mineralensamenstelling (g/kg ds) van voorgedroogd beheersgras corresponderend met de toe te passen behandelingen. Voor uitleg monstercode, zie bijlage 1

Monster-code	K*	Na	Ca	Mg	P
UC-2,5	22,7	4,1	4,3	1,5	2,2
UC-5	21,1	5,4	4,8	1,6	2,1
UC-7,5	20,6	3,2	3,4	1,2	1,9
UC-korrel	20,3	3,8	3,8	1,6	2,0
C-CI	24,6	4,2	4,3	1,7	1,9
C-CIPo	20,4	4,3	4,2	1,8	1,9
C-Sil	19,9	4,2	4,1	1,7	1,9

*K = Kalium, Na = Natrium, Ca = Calcium, Mg = Magnesium, P = Fosfor

Het blijkt dat het drogestofpercentage van het beheersgras in het veld nogal varieert. Hoewel het beheersgras bestemd voor de toevoegmiddelen met inoculant/enzymen later is gemaaid, blijkt het drogestofgehalte van dit gras soms nog hoger dan beheersgras bestemd voor behandeling met ureum. Blijkbaar wordt het drogestofgehalte meer bepaald door andere factoren, zoals stand van het gewas, variaties binnen het gewas, verschil in behandelingen (aantal keren schudden, dikte van de wiersen). De ruw-eiwitgehalten zijn laag, de suikergehaltes laag tot normaal en de gehalten aan ruwe celstof hoog. Dit is normaal voor beheersgras. Het VEM-gehalte is laag (682), maar ook normaal voor beheersgras. De mineralengehaltes zijn vrij constant tussen de monsters.

In de tabellen 8 en 9 zijn de voederwaardes vermeld van onbehandeld en behandeld beheersgras, dat ingekuuld werd in grote balen.

Tabel 8 Voederwaarde* van ingekuuld beheersgras in onbehandelde en in behandelde balen met enzymen/ inoculanten en ureum (granulaat en vloeibaar) bij twee uitkuilmomenten. Voor uitleg monstercode, zie bijlage 1

Monstercode	DS**	RE	RC	RAS	NH ₃ -fractie	VC-OS	Suiker	NDF	ADF	ADL	VEM	DVE	OEB	FOS	VOS
Uitkuilen op 13 augustus															
Cl-contr	382	90	345	89	11	55.5	29	664	402	49	607	24	3	392	506
Cl-1	371	87	344	85	11	52.7	34	655	398	48	573	18	5	367	482
Cl-2	383	60	340	83	57	58.2	36	660	396	47	597	32	36	365	534
Cl-3	444	108	353	81	7	53.0	24	683	420	51	578	27	13	380	487
Cl-dubbel-1	435	89	316	89	9	59.1	67	638	375	38	655	30	-8	434	539
Cl-dubbel-2	443	94	314	87	7	61.7	66	632	370	36	689	36	-10	460	563
ClPo-contr	357	96	336	91	10	56.1	39	643	399	46	611	24	8	391	509
ClPo-1	372	49	340	90	53	57.9	43	641	398	45	584	23	9	368	526
ClPo-2	357	147	335	79	6	57.3	34	660	390	52	646	37	45	404	527
ClPo-3	362	104	349	84	12	52.2	31	665	417	54	566	22	22	356	478
Sil All-1	430	87	343	89	9	52.1	45	665	391	49	562	19	1	369	474
Sil All-2	437	92	333	92	8	55.4	49	641	389	47	603	26	-1	399	503
Sil All-3	487	90	345	94	9	53.2	40	667	399	46	573	24	-1	383	482
U2,5-contr	386	97	333	95	12	57.4	42	644	382	42	626	28	8	402	519
U2,5-1	363	124	345	85	12	58.2	31	670	414	48	642	36	32	406	532
U2,5-2	497	80	342	100	36	58.8	43	651	405	44	641	37	15	397	529
U2,5-3	418	72	338	96	52	62.2	35	660	395	42	644	42	37	400	562
U5-contr	396	97	340	92	12	58.1	48	648	395	45	637	30	6	411	527
U5-1	471	204	327	79	6	64.5	45	651	397	44	764	64	80	474	594
U5-2	442	174	317	87	33	68.5	50	621	379	40	785	66	123	475	625
U5-3	426	235	314	80	29	67.4	39	607	378	45	806	58	201	478	620
U7,5-contr	466	106	344	85	8	55.5	39	675	397	51	607	32	8	402	507
U7,5-1	396	85	331	85	58	67.1	52	625	392	39	764	56	78	437	614
U7,5-2	398	150	315	76	50	72.2	56	594	382	39	840	65	166	499	667
U7,5-3	463	89	333	85	46	64.5	59	637	392	37	728	53	41	436	590
U5-ko-contr	379	91	337	84	11	55.7	48	651	385	49	612	24	3	395	510
U5-1 korrel	389	145	315	77	47	68.8	60	604	377	39	792	61	143	467	635
U5-2 korrel	524	173	320	78	29	65.2	49	642	385	43	751	69	103	461	601
Uitkuilen op 9 december															
Cl-1	449	84	341	90	9	61.9	29	652	396	43	689	34	-16	461	563
Cl-2	443	74	354	82	11	60.3	40	683	405	45	674	29	-20	451	553
Cl-3	410	81	342	91	8	55.8	28	665	404	50	609	22	-9	403	507
Sil All-1	388	79	345	88	12	60.0	32	661	398	45	666	28	-12	436	547
Sil All-2	410	85	332	93	11	61.3	43	641	383	44	679	32	-10	447	556
ClPo-1	345	90	326	94	8	56.1	39	623	390	49	610	23	3	394	508
ClPo-2	361	89	335	97	9	53.1	18	660	414	62	570	22	-4	410	479
ClPo-3	375	82	341	82	11	57.5	36	660	401	50	636	29	-17	460	527
U2,5-3	403	95	333	101	38	65.1	44	639	380	40	723	47	35	434	585
U5-2	472	106	333	92	47	71.1	44	627	392	40	820	69	61	491	651

*Droge stof uitgedrukt in g per kg product. VC-OS en NH₃-fractie in %. VEM uitgedrukt in -/per kg ds. Overige resultaten uitgedrukt in g per kg ds.

** Voor betekenis afkortingen voederwaarde, zie bijlage 2.

Tabel 9 Mineralensamenstelling (g/kg ds) van ingekuuld beheersgras in onbehandelde balen en in behandelde balen met enzymen al of niet in combinatie met een inoculant en ureum (granulaat en vloeibaar), bij twee uitkuilmomenten. Voor uitleg monstercode, zie bijlage 1

Monster-code	P*	K	Ca	Na	Mg	Monster-code	P	K	Ca	Na	Mg
Uitkuilen op 13 augustus											
Cl-contr	2.3	22.9	4.9	4	2	U2,5-1	1.8	23.7	4.3	3.4	1.4
Cl-1	2.4	22	5	3.8	2.1	U2,5-2	1.9	25.2	4.6	3.2	1.5
Cl-2	2.2	22.5	4.5	3.4	1.8	U2,5-3	2.1	24.4	4.8	4.1	1.5
Cl-3	2.1	21.7	4.8	3.7	1.9	U5-contr	2.3	23.7	5.3	4.9	1.9
Cl-dubbel-1	2.4	22	4.3	3.3	2	U5-1	1.8	20.9	4.5	3.3	1.4
Cl-dubbel-2	2.6	23	4.3	3	2	U5-2	1.9	22.7	4.5	4.9	1.4
ClPo-contr	2.2	23.2	4.9	4.7	2	U5-3	1.8	22	4.2	2.8	1.4
ClPo-1	2.3	23.3	4.9	4.3	2	U7,5-contr	2.3	24.6	4.4	2.8	1.7
ClPo-2	2.3	21.4	4.7	3.6	1.9	U7,5-1	2.1	23.1	4.9	3.3	1.6
ClPo-3	2.3	20.9	4.4	4.1	1.9	U7,5-2	1.8	21.4	4	3.1	1.3
Sil All-1	2.3	22.6	4.5	3	1.8	U7,5-3	1.8	23.2	4.3	4.1	1.4
Sil All-2	2.4	24.2	4.7	3.7	1.7	U5-ko-contr	2.3	21.7	5	3.4	1.8
Sil All-3	2.3	25.5	4.6	4	1.7	U5-1 korrel	1.8	17.9	4.6	3.6	1.3
U2,5-contr	2.5	24.6	5.2	4.4	1.9	U5-2 korrel	1.8	20.5	4.4	3.5	1.4
Uitkuilen op 9 december											
Cl-1	2.4	22.7	5.5	4.1	2.1	ClPo-1	2.4	24.3	5.8	4.8	2.2
Cl-2	2.2	22.6	4.5	2.7	1.8	ClPo-2	2.5	24.3	6.1	5.1	2.4
Cl-3	2.3	21.7	5.3	4.1	2.1	ClPo-3	2.3	18.7	5.1	4.4	2.1
Sil All-1	2.2	21.6	5.3	3.4	1.9	U2,5-3	2.0	24.2	5.0	4.7	1.6
Sil All-2	2.3	22.4	4.9	4.4	1.8	U5-2	1.6	23.4	4.1	5.4	1.3

* P = Fosfor, K = Kalium, Ca = Calcium, Na = Natrium, Mg = Magnesium,

Toevoeging van Clampzyme in een gebruikelijke concentratie (Cl, 150 ml/ton product) geeft geen verbetering van de voederwaarde. Dit is af te leiden uit de vrijwel gelijke gehalten aan ruwe celstof, NDF, ADF, ADL en VC-OS ten opzichte van de controle (Cl-contr). Clampzyme in een hoge concentratie (Cl-dubbel, 1800 ml/ton product) toegediend, levert lagere gehalten aan ruwe celstof (-8,7%), NDF, ADF, ADL en hogere VC-OS- (+8,8%) en VEM-waarden (+10,7%) dan Cl-contr. Hierbij moet opgemerkt worden dat toediening 9 dagen na het inkuilen in een grote baal gebeurde, waardoor een belangrijk deel van het fermentatieproces al had plaats gevonden. Toediening op het moment van inkuilen kan een ander resultaat geven. Toediening van ClPo en Sil geeft geen betere voederwaardes, eveneens af te leiden uit de vrijwel ongewijzigde gehalten ruwe celstof, NDF, ADF, ADL en VC-OS ten opzichte van de controle (ClPo-contr). Opvallend zijn de twee hoge NH₃-fracties bij Cl-2- en ClPo-1-balen. Wellicht hebben deze balen bovenop balen gelegen waar NH₃ geproduceerd werd.

Ureum geeft bij toediening in de laagste concentratie (U2,5) nauwelijks een effect op de voederwaarde (VC-OS: +4% en VEM: +2,6%). Wel zijn bij twee balen de NH₃-fracties duidelijk verhoogd (36 en 52 versus 12). Dit duidt op omzetting van ureum in NH₃. De behandelingen U5 en U7,5 geven wel positieve effecten op de ontsluiting van beheersgras: gemiddeld hogere VC-OS-waarden (U5: +15%, U7,5: +22,4%) en hogere VEM-waarden (U5: +22,4%, U7,5: +28%) samengaand met een duidelijke verlaging van het ruwe celstofgehalte (U5:-6% , U7,5: -5,1%) en lagere NDF-, ADF- en ADL-gehalten. De hogere NH₃-fracties duiden op omzetting van ureum in NH₃. Ook U5-korrel werkt positief op de ontsluiting, gezien de hogere VC-OS- (+20,2%) en VEM-waarden (+26%). Opgemerkt moet worden dat de hogere VC-OS- en VEM-waarden in het met ureum behandelde beheersgras deels worden veroorzaakt door aanwezigheid van nog niet-volledig omgezette ureum in het kuilgras. Met andere woorden: de verhogingen van de VC-OS- en VEM-waarden in het met ureum behandelde beheersgras ten opzichte van onbehandeld beheersgras zijn lager dan het analyseresultaat aangeeft. Vooral de OEB-waarden zijn sterk verhoogd in behandelde gras met hoge ureumconcentraties. De mineralensamenstelling wijzigt nauwelijks bij toediening van toevoegmiddelen. Het kalium- en fosforgehalte lijkt bij toediening van ureum te dalen.

Ontsluiting van beheersgras met chemische middelen (en dan met name natronloog) heeft wat betreft verhoging van voederwaarde perspectief. Probleem is echter dat bij de toediening irriterende stoffen vrijkomen en de machines worden aangetast. Het kost bij een normale concentratie (40 kg NaOH/ton product) €30,-/ton product. Het kost bij de laagste concentratie (25 kg ureum/ton product) €8,-/ton product. Natronloog en ureum mogen niet op biologische bedrijven worden toegepast. Biologische middelen (enzymen eventueel gecombineerd met een bacteriepreparaat) mogen wel gebruikt worden, maar werken bij uitkuilen na 6 weken alleen bij een ca. 10 maal hogere dosering dan is voorgeschreven. Dit maakt ontsluiting duur en de vraag is of de kosten opwegen

tegen de extra verkregen voederwaarde. Een eenvoudig rekensommetje leert dat als een melkkoe 12 kg ds per dag uit ruwvoer opneemt met 50% ontsloten beheergras (met 200 VEM-eenheden extra) er globaal 1200 VEM aan krachtvoer bespaard wordt. Indien geen rekening wordt gehouden met verdringingseffect van krachtvoer, is dit 1,3 kg krachtvoer per koe per dag. Bij een krachtvoerprijs van €14,8/100 kg betekent dit een besparing van €0,19 per dier per dag. Ofwel een besparing van $0,19/6 = €0,032$ per kg ds beheersgras. Per ton beheersgras met 35% droge stof mag dus maximaal $32 \times 0,35 = €11,20$ aan ontsluitingskosten (dit zijn kosten middel + arbeid + materiaal) besteed worden om de extra verkregen voederwaarde geheel teniet te doen. Als biologische middelen een langere inwerkingstijd krijgen, zodat pas na 6 maand uitgekuild wordt, dan zijn ten opzichte van uitkuilen op 6 weken de VC-OS- en VEM-waarden vergelijkbaar tot 16% hoger. Enkele biologische middelen hebben dus perspectief. Ontsluiting met ureum lijkt gezien de hogere VC-OS- en VEM-waarden effectief te zijn, vooral bij lage dosering (2,5 kg/100 kg product). Het geeft bij uitkuilen op 6 maanden ten opzichte van 6 weken een VEM-verbetering van 12,6%. De hoge NH₃-fracties bij de ureumkuilen wijzen erop dat ureum is omgezet in ammoniak. Dit gas geeft de ontsluiting en kan niet uit de kuil verdwijnen bij luchtdichte afsluiting. Met de resultaten van de laboratorium – en veldproeven kan geen uitspraak worden gedaan over een eventueel effect van behandelingen van beheersgras op de voederopname en melkproductie van melkvee. Daarvoor zijn voederproeven met melkvee vereist.

De gewichten van de balen (in kg) en zuurkoolvaten (in g) zijn weergegeven in tabel 10.

Tabel 10 Gewichten van balen (in kg) en zuurkoolvaten (in g). Voor uitleg monstercode zie bijlage 1

Baalnr.	baalcode	17-06-04	16-08-04	Gewichts- verlies (%)	Baalnr/ zuurk. vat	baalcode	17-06-04/ 25-06-04**	16-08-04/ 13-08-04**	Gewichts- verlies (%)
10	Cl-contr*	432	420	2,8	3	U2,5-3	537	538	-
11	Cl-1	480	472	1,7	4	U5-contr	498	494	0,8
6	Cl-2	395	390	1,3	25	U5-1	487	484	0,6
5	Cl-3	411	403	1,9	7	U5-2	446	444	0,4
1	ClPo-contr	525	522	0,5	8	U5-3	352	353	-
23	ClPo-1	531	532	-	17	U7,5-contr	412	408	0,9
18	ClPo-2	488	495	-	21	U7,5-1	568	570	-
24	ClPo-3	546	549	-	19	U7,5-2	525	533	-
12	Sil All-1	482	481	0,2	22	U7,5-3	601	601	0
15	Sil All-2	529	522	1,3	16	U5-contr	480	481	-
13	Sil All-3	600	607	-	20	U5-1 korr	482	481	0,2
14	U-2,5-contr	478	474	0,8	26	U5-2 korr	439	433	1,4
9	U2,5-1	545	535	1,8	Zu.vat	Cl-dubbel-1	3247,9	3342,5	0,2
2	U2,5-2	522	519	0,6	Zu.Vat	Cl-dubbel-2	3386,1	3380,5	0,2

*Cl-contr = controle voor behandeling Clampzyme, ClPo-contr = controle voor het mengsel Clampzyme/Powerstart, U2,5-contr/U5-contr/U7,5-contr/U5-ko-contr = controle voor de behandelingen U2,5, U5, U7,5 en U5-korrel. Cl-dubbel = behandeling met Clampzyme (1800 ml/ton product).

De toevoegingen 1, 2 en 3 zijn herhalingen van de desbetreffende behandelingen.

** Zuurkoolvaten zijn gewogen in grammen op 25-06-04 en op 13-08-04

De gewichtsverliezen tijdens het inkuilen zijn bij 9 behandelingen niet te berekenen, omdat de gewichten na de inkuilperiode hoger zijn dan aan het begin. Dit is alleen te verklaren uit een te onnauwkeurige weging, veroorzaakt door b.v. een niet gekalibreerde weegbrug of een te grove weging. Bij de overige behandelingen variëren de gewichtsverliezen van 0 tot maximaal 2,8%. Dit zijn lage tot normale verliezen.

4 Conclusies en aanbevelingen

Het onderzoek naar chemisch ontsluiten op laboratoriumschaal geeft de volgende conclusies

Behandelingen met ureum:

- De NDF, ADF en ADL-gehalten van beheersgras met de hoogste concentratie ureum (granulaat) nemen ten opzichte van het controlegras af met resp. 10,8, 9,6 en 11,1 %.
- Het VC-OS-gehalte van beheersgras met de hoogste concentratie ureum (granulaat) neemt ten opzichte van het controlegras toe met bijna 10%.
- De VEM-waarde van beheersgras met de hoogste concentratie ureum neemt ten opzichte van het controlegras met 37% toe. Dit is grotendeels veroorzaakt door het hoger ruweiwitgehalte. Bij gelijk ruweiwitgehalte neemt de VEM-waarde van het gras behandeld met de hoogste concentratie ureum met 14,2% toe.
- De hoge ruw eiwitgehalten tot 450 g/kg ds wijzen op een niet-volledige omzetting van ureum in NH_3

Behandelingen met NaOH:

- De NDF, ADF en ADL-gehalten van beheersgras met de hoogste concentratie NaOH nemen af met resp. 25,4, 7,4 en 22,0% ten opzichte van de controlebehandeling.
- Het VC-OS-gehalte van beheersgras met de hoogste concentratie NaOH neemt ten opzichte van het controlegras toe met ruim 40%.
- de VEM-waarde van beheersgras met de hoogste concentratie NaOH neemt ten opzichte van het controlegras toe met ruim 30%.

Het onderzoek naar biologisch en chemisch ontsluiten op proefveldschaal geeft de volgende conclusies

Behandelingen met enzymen/inoculanten ten opzichte van de controle:

Uitkuilen op 6 weken

- Clampzyme toegediend in de gebruikelijke concentratie (150 ml/t product) heeft geen effect op de voederwaarde
- Clampzyme toegediend in een hoge concentratie (1800 ml/t product) verbetert de VC-OS- en VEM-waarde met ongeveer 10%
- Clampzyme + Powerstart als mengsel en Sil All 4x4 geven geen verbetering van de voederwaarde
- Ureum (2,5 kg in oplossing/100 kg product) geeft een VC-OS (+4%) en VEM (+3%)
- Ureum (5 kg in oplossing /100 kg product) verhoogt de VC-OS met 15% en de VEM met 22%
- Ureum (7,5 kg in oplossing /100 kg product) verhoogt de VC-OS met 22% en de VEM met 28%
- Ureum (5 kg granulaat/100 kg product) verhoogt de VC-OS met 20% en de VEM met 26%

Uitkuilen op 6 maanden

- Clampzyme geeft 10% betere VEM- en VCOS-waarden bij uitkuilen op 6 maand dan bij uitkuilen op 6 weken
- Clampzyme/Powerstart geeft bij uitkuilen op 6 maand geen betere resultaten voor VEM en VC-OS ten opzichte van op 6 weken uitkuilen
- Sil All 4x4 geeft bij uitkuilen op 6 maand ongeveer 16% betere VEM-waarden ten opzichte van op 6 weken uitkuilen.
- Bij 2,5% ureumtoevoeging nemen de VEM-waarden ten opzichte van op 6 weken uitkuilen toe met 12,6%.

Ontsluitingskosten

De ontsluitingskosten van 1 ton beheersgras (35% ds en 200 extra VEM-eenheden per kg ds) mogen, bij een krachtvoerprijs van €14,8/100 kg, maximaal €11,20 bedragen om de extra verkregen voederwaarde weer geheel teniet te doen. In deze kosten zijn het toe te dienen middel, de arbeid en de gebruikte apparatuur begrepen.

De gewichtsverliezen grote balen

Door te grote onnauwkeurigheid van de weegschaal zijn niet bij alle balen de gewichtsverliezen bepaald. De gewichtsverliezen van de balen die wel te berekenen zijn, variëren van 0-2,8%.

De genoemde verbeteringen van de voederwaarde van behandeld beheersgras geven geen indicatie voor een hogere opname en melkproductie van melkvee. Daarvoor zijn voederproeven met melkvee vereist.

Literatuur

Kasper, G.J. & M.A.W. Kommers, 2004. Kraken van beheersgras. Een korte literatuurstudie als onderdeel van het project 'Kraken van beheersgras'. Een initiatief van Noord-Hollandse melkveehouders, en medegefinancierd door het programmabureau De Groene Long en het Ministerie van LNV.

Tilley, J.M. en R.E. Terry, 1963. A two-stage technique for the in vitro digestion of forage crops. *Journal of the British Grassland Society* 18: 104-111.

Bijlagen

Bijlage 1 Verklarende lijst

Monstercode**	Verklaring
CI-contr	Controle t.b.v. behandeling Clampzyme (150 ml/ton product)
CI-1	Behandeling Clampzyme (150 ml/ton product), herhaling 1
CI-2	Behandeling Clampzyme (150 ml/ton product), herhaling 2
CI-3	Behandeling Clampzyme (150 ml/ton product), herhaling 3
CI-dubbel-1	Behandeling Clampzyme (1800 ml/ton product), herhaling 1
CI-dubbel-2	Behandeling Clampzyme (1800 ml/ton product), herhaling 2
CIPO-contr	Controle t.b.v. behandeling Clampzyme/Powerstart en Sil-All
CIPO-1	Behandeling Clampzyme/Powerstart (150 ml + 1,7 l mengsel/ton product), herhaling 1*
CIPO-2	Behandeling Clampzyme/Powerstart (150 ml + 1,7 l mengsel/ton product), herhaling 2
CIPO-3	Behandeling Clampzyme/Powerstart (150 ml + 1,7 l mengsel/ton product), herhaling 3
Sil All-1	Behandeling Sil-All (250 g/ton product), herhaling 1
Sil All-2	Behandeling Sil-All (250 g/ton product), herhaling 2
Sil All-3	Behandeling Sil-All (250 g/ton product), herhaling 3
U2,5-contr	Controle t.b.v. behandeling ureum (2,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras
U2,5-1	behandeling ureum (2,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 1
U2,5-2	behandeling ureum (2,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 2
U2,5-3	behandeling ureum (2,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 3
U5-contr	Controle t.b.v. behandeling ureum (5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras
U5-1	behandeling ureum (5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 1
U5-2	behandeling ureum (5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 2
U5-3	behandeling ureum (5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 3
U7,5-contr	Controle t.b.v. behandeling ureum (7,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras
U7,5-1	behandeling ureum (7,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 1
U7,5-2	behandeling ureum (7,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 2
U7,5-3	behandeling ureum (7,5 kg opgelost in water) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 3
U5-ko-contr	Controle t.b.v. behandeling ureum (5 kg granulaat) per 100 kg voorgedroogd gras
U5-1 korrel	behandeling ureum (5 kg granulaat) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 1
U5-2 korrel	behandeling ureum (5 kg granulaat) per 100 kg voorgedroogd gras, herhaling 2

*Mengsel Powerstart is ontstaan uit 1 l Powerstart opgelost in 7 l water

Bijlage 2 Verklaring codes voederwaarde Verklaring van de codes voor voederwaarde¹

code	beschrijving	dimensie
ds	droge stof	g/kg materiaal
ras	ruw as	g/kg droge stof
rc	ruwe celstof	g/kg droge stof
re	ruw eiwit	g/kg droge stof
suiker	suiker voor & na inversie	g/kg droge stof
NH ₃ -N	ammoniakfractie	% NH ₃ -N van totaal N
Vc-os	verteringsoëff.v.d. org. stof volgens methode Tilley &Terry	% organische stof
ADF	Acid Detergent Fiber	g/kg droge stof
ADL	Acid Detergent Lignin	g/kg droge stof
NDF	Neutral Detergent Fiber	g/kg droge stof
VEM	VEM regressie	/kg droge stof
DVE	Darm Verteerbaar Eiwit	g/kg droge stof
OEB	Onbestendig Eiwit Balans	g/kg droge stof
VOS	Verteerbare organische stof	g/kg droge stof
FOS	Fermenteerbare organische stof	g/kg droge stof

¹De gehalten in de droge stof zijn berekend als gehalten in de zandhoudende droge stof.